

ВІДПОВІДНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ, ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СИТУАЦІЇ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гаріфуллін Максим Валерійович,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті проведено аналіз готовності вступу України до Європейського Союзу. Нині актуальність членства в Європейському Союзі для України обґрунтована як геополітичним становищем країни, фінансово-економічними, а також технологічними чинниками сталого розвитку національної соціально-економічної системи.

Зазначається, що спроби України бути повноцінним членом Європейського Союзу датуються від початку проголошення її незалежною і продовжуються досі. Ключовим моментом євроінтеграційного шляху України було підписання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу в 2014 році. Угода про асоціацію за своїм обсягом та тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, колись укладеним Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та Європейським Союзом на засадах «політичної асоціації та економічної інтеграції» та є стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та Європейським Союзом, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку Європейського Союзу.

Наголошується на тому, що на виконання своїх зобов'язань у рамках Угоди з Європейським Союзом Україна провела низку реформ у політичній, економічній та правовій сферах. Відповідно до наявних вимог для вступу до Європейського Союзу для країни-кандидата необхідна відповідність Копенгагенським критеріям членства. Згідно з цими критеріями було розглянуто, що зроблено вже Україною, а які з вимог ще належить реалізувати.

З огляду на вищезазначене здійснено аналіз можливості потенційного членства України в Європейському Союзі на підставі характеристики поточного стану відносин між Україною та країнами-членами ЄС та проаналізована відповідність поточної політичної, економічної та правової ситуації України критеріям вступу до Європейського Союзу.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, критерії вступу до Європейського Союзу, європейська інтеграція, міжнародні відносини.

Harifullin Maksym. Correspondence of the political, economic, and legal situation of Ukraine to the criteria for joining the European Union

The article analyzes the readiness of Ukraine to join the European Union. Currently, the relevance of membership in the European Union for Ukraine is justified by the country's geopolitical situation, financial and economic, as well as technological factors for sustainable development of the national socio-economic system.

It is noted that Ukraine's attempts to become a full-fledged member of the European Union date from the beginning of its declaration of independence and continue to this day. The signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2014 was a key moment in Ukraine's European integration path. The Association Agreement is the largest international legal document in the entire history of Ukraine and the largest international agreement with a third country ever concluded by the European Union in terms of its volume and thematic coverage. It defines a qualitatively new format of relations between Ukraine and the European Union based on "political association and economic integration" and is a strategic reference point for systemic socio-economic reforms in Ukraine. The deepened and comprehensive free trade zone between Ukraine and the European Union provided for by the Agreement will determine the legal basis for the free movement of goods, services, capital, partly labor force between Ukraine and the European Union, as well as regulatory convergence aimed at the gradual entry of the Ukrainian economy into the common market of the European Union.

It is emphasized that to fulfil its obligations under the Agreement with the European Union, Ukraine has carried out some reforms in the political, economic, and legal spheres. According to the existing requirements, to join the European Union, a candidate country must comply with the Copenhagen membership criteria. According to these criteria, it was considered what has already been done by Ukraine, and which of the requirements still need to be implemented.

Based on the above, an analysis of the possibility of Ukraine's potential membership in the European Union was carried out based on the characteristics of the current state of relations between Ukraine and EU member states, and the conformity of the current political, economic and legal situation of Ukraine with the criteria for joining the European Union was analyzed.

Key words: *Ukraine, European Union, criteria for joining the European Union, European integration, international relations.*

Нині Європейський Союз є об'єднанням незалежних держав, яке має найбільш інституційно розвинену форму регіональної інтеграції [4; 6]. Згідно з Маастрихтським договором, подати заявку на членство в ЄС може будь-яка держава, що територіально розташована у Європі, яка визнана як незалежна, суверенна та демократична, соціально-економічна система якої відповідає певним критеріям [20]. Крім того, така держава повинна мати розвинену ринкову інфраструктуру та здатність конкурувати на загальному внутрішньому ринку регіонального об'єднання.

Для того щоб вступ України до ЄС став реальністю, Україні необхідно врахувати досвід східноєвропейських країн-членів ЄС та чітко визначити для себе всі позитиви та негативи такого членства [16]. У разі ухвалення рішення рухатися у бік європейської інтеграції Україні необхідно провести низку заходів, пов'язаних із налаштуванням національної соціально-економічної системи до європейських цінностей та стандартів, а також визначити для себе стратегічно важливі цілі, які мали б кореляцію зі стратегічними цілями сталого розвитку Європейського Союзу.

При цьому також необхідно врахувати той факт, що у сучасних умовах розвиток національної соціально-економічної системи неможливий без урахування динаміки та тенденцій у міжнародних відносинах, які є багатовекторними та багаторівневими та належать до сфери політики, економіки, фінансів та соціального забезпечення. Одним з важливих аспектів міжнародних відносин є рівень конкурентоспроможності національної економіки [5, с. 6–11]. Залежність політичного складника та перспективи соціально-економічного розвитку зовнішніх відносин постійно зростає, що потре-

бує диверсифікованої та гнучкої системи відносин України з країнами-партнерами на міжнародному рівні [3].

Таким чином, необхідно здійснити аналіз можливості потенційного членства України в Європейському Союзі на підставі характеристики поточного стану відносин між Україною та країнами-членами ЄС та проаналізувати відповідність поточної політичної, економічної та правової ситуації України критеріям вступу до Європейського Союзу.

Розвиток стратегічного міжнародного партнерства України потребує формулювання чітких пріоритетів інтеграційної політики держави. Сучасне партнерство України та Європейського Союзу слід розглядати з погляду формального та фактичного [9, с. 111–117].

З формальної точки зору двостороння інтеграція Україна–Європа починається зі здобуття Україною незалежності. У грудні 1991 р. європейська спільнота після проведення всеукраїнського референдуму про незалежність із застосуванням демократичних принципів визнала суверенність України [7]. Саме після цієї події було розпочато діалог між європейською спільнотою та Україною.

Позиція України у напрямі європейської інтеграції на законодавчому рівні була сформульована в рамках пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, які були затверджені Верховною Радою України 2 липня 1993 року [13].

Україна стала першою державою серед країн, що входили до складу СРСР (Союз Радянських Соціалістичних Республік), яка уклала угоду про партнерство з Європейським Союзом. У цій угоді було законодавчо визначено механізм співробітництва між двома сторонами. Вона була підписана 16 червня 1994 року у Люксем-

бурзі та 10 листопада 1994 року затверджена Верховною Радою України. Угода набула чинності 1 березня 1998 року після її затвердження всіма державами-членами Європейського Союзу. Документ став основою для розширення політичного діалогу та економічного співробітництва України та Європейського Союзу, а також відкрив нові можливості для поступового наближення України до членства у ЄС [8, с. 72].

Того ж таки 1998 року було створено Комітет Україна-ЄС. Перше засідання Комітету відбулося 5 листопада 1998 р. у Брюсселі та відкрило новий етап у відносинах, які мали перейти у процес практичної реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво. Це був ще один крок у тривалому процесі зміцнення позицій у партнерстві України з ЄС.

Посилення рівня партнерства України та ЄС відбулося після ухвалення нових нормативно-правових документів як на міжнародному рівні, так і в Україні. Так, у грудні 1999 року було затверджено загальну стратегію ЄС щодо України. У вересні 2000 року Указом Президента України було затверджено Програму інтеграції України до Європейського Союзу [14, с. 2]. Орієнтацію на курс європейської інтеграції було включено до всіх наступних урядових програм та щорічних Послань Президента України до Верховної Ради України [11; 12].

31 березня 2002 року Президент України у своєму Посланні до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки» [5] поставив такі завдання: 2002–2007 рр. – приведення законодавства України відповідно до норм ЄС; 2003–2004 рр. – підписання Договору про Асоціацію України та ЄС та проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у період 2004–2007 років.

Україна мала реалізувати всі заходи для набуття чинності договорів про співпрацю та стати офіційним партнером ЄС; у період 2005–2007 років повинен був почати функціонувати Митний союз між Україною та ЄС; у період з 2007 по 2011 роки необхідно було виконати всі вимоги щодо трансформації правового та економічного поля України та досягти відповідності Копенга-

генським критеріям, які є необхідною умовою для вступу до Європейського Союзу.

Згідно з прийнятою Спільною стратегією співробітництва ЄС та України, Європейський Союз визнав європейський вибір України та її прагнення до європейської інтеграції. Нормативно-правову та інституційну базу для зближення України та ЄС було сформовано. Однак деякі пункти угоди в Україні сприймалися як суто формальні і в політичній практиці не були реалізовані [10].

Наближеність бізнес-структур до системи державного управління, високий рівень корупції, слабкість демократичних інститутів, відсутність розвитку громадянського суспільства, порушення свободи преси, політичні проблеми – все це призвело до відсутності стабільної національної думки щодо ключових питань внутрішнього розвитку та зовнішньої політики, а також до критики стану справ в Україні Радою Європи.

Ще в 2002 році було остаточно оголошено, що стратегічною метою України є європейська інтеграція [5]. Протягом наступних кількох років було проведено низку зустрічей Україна-ЄС щодо спільної торгової політики та поетапної євроінтеграції України. Так, під час одного з піків ділової активності з цього питання у 2008 році ЄС закликав Україну проводити реформи таким чином, щоб переговори про співпрацю закінчились у 2010 році. З цього моменту спостерігалася різка зміна пріоритетів у зовнішній політиці України, а саме поступова її зміна у бік Сходу. Слід зазначити, що офіційної відмови від вибору європейського шляху розвитку України не відбулося, а створювалося штучне гальмування всіх процесів, які політичну позицію України робили нечіткою та розмитою [19, с. 211–218].

У ході XV саміту Україна-ЄС 19 грудня 2011 року, який проводився у Києві, лідери України та ЄС офіційно оголосили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію та 30 березня 2012 році у Брюсселі Угода була парафрована. У листопаді 2013 році у Литві був черговий з'їзд представників України та ЄС, на якому Україна мала підписати Угоду про асоціацію з ЄС, проте тодішній Президент України В. Янукович відмовився від можливості її підписання.

21 березня 2014 року під час Позачергового Саміту Україна–ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт саміту, яку від імені України підписав Прем'єр-міністр А. Яценюк. Зокрема, підписані Преамбула, Стаття 1, Розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця та конвергенція у сфері зовнішньої та безпечної політики» та VII «Інституційні, загальні та заключні положення» Угоди. На Саміті Українською Стороною також було зроблено заяву, що зобов'язання України, які випливають зі статті 8 Угоди про асоціацію щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, будуть виконані після внесення відповідних змін до Конституції України.

На початку 2014 року Україна інтенсивно займалася підписанням економічної частини Угоди. Новий Президент України Петро Порошенко 27 червня 2014 року підписав економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у Брюсселі – Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічна та галузева співпраця» та VI «Фінансова співпраця та положення щодо боротьби з шахрайством», які разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ [17; 18]. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є найбільшим пакетом угод в історії незалежної України [8, с. 71].

16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка зараз іменується угодою про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейською спільнотою з атомної енергії та їхніми державами членами, з іншого боку.

Економічна частина угоди охоплює основні галузі та сектори економіки. Сам факт переговорів у цих угодах про взаємні дії є доказом того, що Україна та ЄС мають серйозний план не лише перенести співпрацю на якісно новий рівень, а й значно зміцнити економічну систему України. Цього збираються досягти шляхом приведення національної соціально-економічної системи до стандартів Європейського Союзу, на основі взаємної лібералізації руху товарів, капіталу та послуг, гармоні-

зації методів та принципів, на яких вони засновані, торговельної політики та правил, що регулюють процеси виробництва. Відповідно до наявних вимог для вступу до ЄС для країни-кандидата необхідна відповідність Копенгагенським критеріям членства. Згідно з цими критеріями розглянемо, що зроблено вже Україною, а які з вимог ще належить реалізувати.

Реалізовані критерії. Згідно з політичними критеріями членства, Україна зробила такі дії:

- прийнято нову редакцію Конституції України, яка гарантувала захист політичних, економічних та соціальних прав людини;

- ратифіковано Конвенцію про захист прав людини, основних свобод та відповідних протоколів до неї;

- ратифіковано Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародну конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Рамкову конвенцію про захист національних меншин та Європейську хартію про місцеве самоврядування;

- затверджено нові закони України: «Про вибори до Верховної Ради України», а також Закон України «Про внесення змін до Закону України», «Про вибори Президента України»;

- прийняті нові редакції Закону України «Про судову систему», відповідно до якого модернізовано структуру судової системи України, а також скасовано смертну кару;

- набув чинності новий Кримінальний кодекс України, Адміністративний кодекс та новий Цивільно-процесуальний кодекс;

- було ухвалено Закон України «Про національні меншини в Україні», який гарантує всебічний захист прав національних меншин в Україні;

- набула чинності Європейська хартія регіональних мов чи мов меншин;

- ратифіковано Європейську соціальну хартію; ратифіковано Європейську конвенцію про дотримання прав дітей;

- підписано Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми;

- скасовано візи для в'їзду в Україну громадян країн ЄС, Україна також ратифікувала Європейську конвенцію про громадянство;

– ухвалено Закон України «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини»;

– ратифіковано Закон України «Про боротьбу з тероризмом»; Закон України «Пронаціональну програму за адаптації законодавства України до законодавства ЄС»;

– Україна приєдналася до Болонського процесу освіти;

– проведена адміністративно-територіальна реформа, яка спрямована на вдосконалення адміністративно-територіального поділу України та забезпечення більшої незалежності місцевих органів влади;

– також ведеться активна діяльність з торгової угоди та формулювання спільної політики безпеки.

Відповідно до умов економічного розвитку були вжиті такі дії:

– Україна отримала від ЄС та США статус країни із ринковою економікою;

– США скасували поправки Джексона-Веніка щодо України;

– досягнуто деякого зниження макроекономічного ризику, пов'язаного зі зростанням сукупного попиту та дефіциту зовнішніх поточних рахунків;

– ратифіковано закони України «Про власність», «Про обмеження монополізму та запобігання недобросовісній конкуренції в економічній діяльності», «Про недобросовісну конкуренцію», «Про підприємства в Україні», «Про акціонерні товариства» та інші;

– прийнято новий Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України;

– Енергетична стратегія України була прийнята до 2030 р., де затверджено заходи щодо спрощення та прискорення митних процедур, у тому числі реалізації ідей «єдиного вікна» на кордонах;

– було ухвалено новий Закон України «Про захист економічної конкуренції»;

– у сфері прав інтелектуальної власності досягнуто значних успіхів.

Критерії, які ще потрібно реалізувати. Так, відповідно до політичних критеріїв Копенгагенського договору Україна має вжити заходів щодо:

– забезпечення реальних дій щодо встановлення демократії в країні та дотримання прав та свобод людини, закріплених Конституцією України;

– проведення чіткої, конкретної та послідовної політики щодо боротьби з корупцією;

– закінчення реформи судової системи України.

28 лютого 2022 Президент України Володимир Зеленський підписав заявку на членство України в Євросоюзі. Через напад Росії цей процес може відбутися за спеціальною процедурою. Що може дати Україні приєднання до ЄС та які ризики такого кроку. «Цим листом Україна як європейська держава, яка поважає цінності, закріплені в статті 2 Договору про ЄС, має честь подати заявку на членство у Європейському Союзі», – мовиться у заяві. Пришвидшений варіант вступу України до ЄС одразу підтримали президенти 8 країн (Болгарія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія), про що вони повідомили у спільному відкритому листі. Ці країни закликали інші держави-члени ЄС надати Україні політичну підтримку та дозволити інституціям Євросоюзу здійснити кроки для негайного надання Україні статусу країни-кандидата в ЄС [2].

1 березня 2022 року Європарламент на позачерговому засіданні розглянув подання України і рекомендував надати їй статус кандидата на вступ до ЄС. За таке рішення проголосувала тотальна більшість депутатів [2].

17 червня 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата в ЄС за умови, що надалі в країні проведуть низку важливих реформ, пов'язаних, зокрема, з верховенством права, олігархами, корупцією та основоположними правами [1].

Прагнення членства в ЄС ставить перед Україною багато завдань. Одне з них – це прискорення конституційної реформи, інноваційні зміни у всіх галузях національного господарства та реструктуризація виробництва. Зокрема, можливість вступу України до Європейського Союзу значною мірою залежить від рівня демократизації політичної системи та динаміки розвитку української економіки, її здатності швидко адаптуватись до змін на міжнародних ринках. Крім того, Україні слід докладати зусиль для зміцнення внутрішньої конкурентоспроможності національної еконо-

міки, наголошуючи на досягненні високого рівня соціального розвитку та досягненні європейських стандартів. Результатом трансформацій соціально-економічної системи України має стати реально функціонуюча зона вільної торгівлі Україна–ЄС на основі асиметричного відкриття ринків на користь України.

Європейський Союз є об'єднанням, яке є найбільш інституційно розвинутою формою інтеграції у сучасному світі. Створення ЄС було складним та тривалим процесом, який триває і нині. Натепер 27 країн є членами Європейського Союзу, а також є 5 країн-кандидатів на вступ до

ЄС. Об'єднання характеризується високим рівнем економічного та соціального розвитку, високим рівнем життя населення.

За результатами проведених досліджень можна констатувати, що інтеграція України з Європейським Союзом є одним із пріоритетів зовнішньої політики України з моменту здобуття своєї незалежності. Тим не менш перехід міжнародного співробітництва на якісно новий рівень потребує докорінних змін усієї соціально-економічної системи України. На сучасному етапі розвитку України Європейський Союз – єдиний головний стратегічний партнер України на довгострокову перспективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтюк Т. У Брюсселі розпочинається саміт ЄС, на якому розглянуть надання Україні статусу кандидата. *Суспільне. Новини*. 23.06.2022 р. URL: <https://suspilne.media/253108-u-brusseli-rozpocinaetsa-samit-es-na-akomu-rozglanut-nadanna-ukraini-statusu-kandidata/> (дата звернення: 19.08.2022).
2. Голобородько Я. Інтеграція України в ЄС: плюси і мінуси. *24 Канал. Новини*. 03.03.2022 р. URL: https://24tv.ua/integratsiya-ukrayini-v-yes-shho-tse-plyusi-ta-minusi_n1357884 (дата звернення: 19.08.2022).
3. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції. Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : Євроатлантикінформ, 2006. 200 с.
4. Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох, пер. з нім. М. Яковлева. Київ : Києво-Могилянська акад., 2007. 394 с.
5. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>. (дата звернення: 19.08.2022).
6. Європейський проєкт та Україна : монографія / А.В. Єрмолаєв та ін. Київ : НІСД, 2012. 192 с.
7. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 19.08.2022).
8. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС). *Економічний вісник Донбасу*. № 3 (25). 2011. С. 71–81.
9. Перегуда Ю.А. Вдосконалення європейського вектора зовнішньоекономічної політики України: напрями та перспективи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія «Економічна». Серія «Юридична»*. Вип. 30. 2021. С. 111–117.
10. Пироженко О.В. Європейська інтеграція України як проблема економічної діяльності. *Контекст*. 2002. № 2. Лютий.
11. План дій Україна–Європейський Союз. URL: www.kmu.gov.ua (дата звернення: 12.08.2022).
12. Послання Президента України до Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main> (дата звернення: 15.08.2022).
13. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України № 3360-XII від 02 липня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 19.08.2022).
14. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 14.09.2000 р. № 1072/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 39. С. 2.
15. Розпутенко І.В. Геоелектронічний зріз багатовекторності державної політики України. *Науково-інформаційний вісник з державного управління*. 2010. № 1. С. 6–11.

16. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. Київ : К.І.С., 2004. 358 с.

17. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/eurorean-integration/ua-euassociation>. (дата звернення: 18.08.2022).

18. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page (дата звернення: 18.08.2022).

19. Чекаленко Л. Нові виклики європейської та євроатлантичної інтеграції як застереження для України. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2009. № 2. С. 211–218.

20. Treaty on European Union, signed at Maastricht on 7 February 1992. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=EN> (дата звернення: 14.08.2022).